

A nyelvváltás a tanári kérdésben mint nyelvi-módszertani diskurzuszstratégia német nyelvi órán

Az előadás célja a német mint idegen nyelvi óra kétnyelvű interakciós gyakorlatát vizsgáló kutatás bemutatása. Az idegen nyelvi órák módszertanában meghatározó törekvés, hogy a tanár a célnyelven vezeti a tanórát, ám a tanári megnyilatkozásokban a nyelvtanulók idegennyelv-ismereti szintjéhez igazodva megjelennek anyanyelvi elemek is (Tódor 2005).

Az idegen nyelvi óra kétnyelvű interakciós gyakorlata elősegíti a tanulók kommunikációs tudatosságának a fejlődését (Budai 2010, Knipf-Komlósi 2001, Krumm 1979, Langacker 1987). A kutatás elméleti háttérét biztosító fogalmi bázist a diskurzuselemzés, a retorika, a pragmatika, valamint a nyelvpedagógia alapfogalmi alkotják. A fogalmak közül kiemelt jelentőségű a tanórai diskurzusz szekvenciális rendezettségét leíró, a tanári kérdésre érkező tanulói válaszból és az erre válaszul adott tanári értékelésből álló háromelemű szomszédtsági pár, melyet a hazai és nemzetközi szakirodalom az IRF-modell megnevezéssel illet, továbbá a tanári kérdő megnyilatkozás, valamint az idegennyelv-órai tanári nyelvhasználatra jellemző kódkeverés. (Asztalos 2022, Antalné 2015, Clarke-Argyle 1997, Sacks et. al. 1974, Üstünel 2016, Walsh 2006)

A kutatás módszertanát a diskurzuselemzés és a tanórakutatás módszertana alapján dolgoztam ki. A vizsgálat módszere: videós órafelvételek rögzítése, majd szegmentálása és annotálása diskurzuselemzési és nyelvpedagógiai szempontok mentén. Az előadás a különböző életkorú és eltérő tapasztalattal rendelkező pedagógusok által különböző nyelvismereti szintű tanulócsoporthoz tartott német nyelvi tanórák elemzésének példáján bemutatja a tanári kérdéssel kapcsolatos módszertani és pragmatikai nyelvi megoldásokat a kódkeveréskor (Nagy–Robertson 2009, Thompson–Harrison 2014). A kutatás vizsgálati szempontjai: a tanári beszédfordulók jellegzetességei, a tanári beszéd időtartama, az anyanyelvi és idegen nyelvi megnyilatkozások aránya, valamint a nyelvváltáskor használt speciális nyelvi-módszertani diskurzuszstratégia, a tanári kérdés. A tanórafelvételek lejegyzése és elemzése az ELAN-transzkriptációs szoftver (ELAN 2017. Linguistic Annotator Version: 5.2) alkalmazásával történik.

Az előadás célmeghatározással indul, majd a kapcsolódó tudományterületek fogalmait ismerteti. Az elméleti bevezetést a kutatás módszerének, valamint a tanórafelvételek

elemzésekor használt vizsgálati szempontoknak a bemutatása követi. Az előadás a vizsgált tanórafelvételekből példákat hoz a német nyelvi óra kétnyelvű interakciós gyakorlatából tanári kérdés mint nyelvi-módszertani diskurzuszstratégia alkalmazására.

Az idegennyelv-órai anyanyelvhasználat sajátosságainak vizsgálata nemcsak a tanulók nyelvi készségeinek szélesebb spektrumú fejlesztését, hanem az interkulturális megértés folyamatát is támogatja. Az idegennyelv-órai tanári kommunikáció jellegzetes megnyilatkozástípusai közül a tanári kérdéssel célzottan foglalkozó kutatás eredménye hozzájárul a tanári kérdezési stratégiák jellegzetességeinek feltérképezéséhez a kódkeverésben, s ezáltal elősegíti a középiskolai idegennyelv-oktatás hatékonyságát is.

Irodalom

Antalné Szabó Ágnes 2015. Osztálytermi kommunikáció. In: Antalné Szabó Ágnes, Raácz Judit, Veszelszki Ágnes (szerk.) Mozaikok a magyar nyelvről és a nyelvhasználatról. Segédkönyv az anyanyelvi kritériumvizsgálathoz. Bölcsész- és Művészetpedagógiai Tananyagok 10.

Asztalos Anikó 2022. A tanulói beszéd az osztálytermi diskurzuszban. Akadémiai Kiadó, Budapest

Budai László 2010. Az anyanyelv változó szerepe az idegennyelv-oktatásban - Angol nyelvi példákkal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Clarke, David D. – Argyle, Michael 1997. Beszélgetési szekvenciák. In: Pléh Csaba – Síklaki István – Terestyéni Tamás (szerk.): Nyelv – kommunikáció – cselekvés. Budapest: Osiris Kiadó. 565–602.

Knipf-Komlósi, Erzsébet 2001. Die Rolle der Variation in der deutschen Gegenwartssprache im Sprachunterricht. In: Canisius, Peter; Gerner, Zsuzsanna; Glauninger, Manfred Michael (szerk.) Sprache - Kultur - Identität. Festschrift für Katharina Wild zum 60. Geburtstag. Pécs, Magyarország: JPTE (2001) 514 p. pp. 181-188.

Krumm, Hans-Jürgen 1979. Sprachunterricht und Sprachlernforschung. München

Langacker Ronald, W. 1987. Foundation of Cognitive Grammar (Vol. 1). Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford University Press.

Nagy, Krisztina – Robertson, Daniel. 2009. *Target language use in English classes in Hungarian primary schools.* In: Turnbull, Miles – Dailey-O’Cain, Jennifer

(szerk.) First language use in second and foreign language learning. In: Singleton, David (szerk.). *Second Language Aquisition Multilingual Matters*. Bristol

Sacks, Harvey – Schegloff, A. Emmanuel – Jefferson, Gail 1974. A Simplest Systematics for the Organisation of Turn-Taking for Conversation. In: *Language* Vol. 50, No. 4, Part 1 (Dec., 1974) Linguistic Society of America. 696-735

Thompson, Gregory – Harrison, Katie 2014. Language use in the foreign language classroom. *Foreign Language Annuals*, 47.

Tódor Erika Mária 2005. A kódváltás és az aszimmetrikus kétnyelvűség nyelvpedagógiai összefüggései. In: *Magyar Pedagógia*, 105. évf. 1. szám 41–58.

Üstünel, Eda 2016. *EFL Classroom Code-Switching*. Palgrave Macmillan, London

Walsh, Steve 2006. *Investigating Classroom Discourse*. New York: Taylor & Francis e- Library.